

ВИСНОВОК

наукового керівника дисертаційної роботи Ярис Олени Олегівни на тему: «Значення штучних гніздівель для птахів у підтриманні біотичного різноманіття біогеоценозів північного сходу України», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата біологічних наук) зі спеціальності 091 «Біологія».

Характеристика дисертаційної роботи

Науковим підґрунтям дисертації Ярис О.О. є продовження довгострокових моніторингових досліджень біотичного різноманіття в лісових біогеоценозах північного сходу України в умовах постійної трансформації навколишнього природного середовища (Атемасова, 2010; Савинська, 2013; Юзик, 2018; Чаплигіна, 2018; Влащенко, 2021).

Актуальність теми.

Трансформація природних лісових ценозів ставить під загрозу виживання більшості представників біоти, призводить до різких змін в розповсюдженні тарозмноженні певних видів та угруповань, що послаблює їх біогеоценотичні зв'язки, які відповідають за гомеостаз в системі. У Законі України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2022 року» у аспекті раціонального природокористування, особливу увагу приділено таким проблемам, як прогнозування стану навколишнього природного середовища та змін клімату, технології сталого використання, збереження і збагачення біоресурсів та покращення їх якості і безпечності, збереження біорізноманіття. Проведення біотехнічних заходів по розміщенню штучних гніздівель для птахів у різних ценозах є давніми та добре відомими, проте не втрачають актуальності в сучасних умовах. Не менш важливим питанням є дослідження еколого-біологічних особливостей різних груп організмів, які можуть потенційно використовувати штучні гніздівлі й впливати на функціонування біогеоценозів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри зоології природничого факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди згідно з тематикою біологічних досліджень за темами: «Вивчення механізмів підтримання біорізноманіття на різних рівнях організації біологічних систем» (№ держ. реєстрації 0119U002295), Біорізноманіття та структурна організація природних та трансформованих екосистем (№ держ. реєстрації 0122U002614) та «Структурно-функціональна організація тварин на техногенних об'єктах Харківської області» (№ держ. реєстрації 0121U100718).

Наукова новизна представленої роботи полягає в тому, на основі комплексних моніторингових досліджень уперше: системно проаналізовано історію використання ШГ для птахів в Україні та за кордоном; встановлено сучасне таксономічне біотичне різноманіття в ШГ для птахів у різних біогеоценозах; виявлено залежність середніх показників чисельності птахів від кількості заселення ШГ в різних біотопах; проаналізовано фенологію заселення та репродуктивного циклу різних представників біоти в ШГ для птахів; установлено відмінності оологічних параметрах кладок, яєць птахів ШГ в різних біогеоценозах; здійснено порівняльний аналіз нідологічних параметрів та складу гнізд птахів ШГ в різних біогеоценозах; виявлено вплив хижацтва на успішність та продуктивність розмноження птахів у ШГ в борах північного сходу України; вивчено особливості просторової та функціональної структури безхребетних тварин у гніздах птахів ШГ; показано значущість птахів ШГ у передачі патогенів на прикладі двох моделей вірусів – ньюкаслської хвороби та грипу. Наведені рекомендації по залученню різних представників біоти в ШГ для птахів.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Представлена робота має теоретичну значущість. У ній автор детально проаналізував історію вивчення штучних гніздівель в Україні та за кордоном.

У роботі зроблено порівняльний аспект еколого-біологічних особливостей різних представників біоти протягом понад 15 років.

Практичне значення дисертації: багаторічний досвід дослідження ШГ для птахів, свідчить про біотичне різноманіття їх мешканців в умовах північного сходу України, що є важливим для практичних заходів у природо-заповідних установах, а також для розгляду різних питань екології птахів, ссавців, безхребетних, регулюванні їх чисельності. Матеріали роботи використані при викладанні предметів та гуртків природничого циклу у ЗОШ та навчальних дисциплін у вишах: “Зоологія безхребетних”, “Зоологія хребетних”, “Медична вірусологія”, “Охорона природи та заповідна справа”, “Екологія птахів” при проведенні польових практик. Розроблені рекомендації щодо проведення біотехнічних заходів, необхідні для раціонального й ефективного ведення лісопаркового і садово-паркового господарств.

Вірогідність й обґрунтованість результатів дослідження.

Наукові положення, висновки, що висвітлені у дисертаційній роботі, достатньою мірою обґрунтовані отриманими даними, відповідають меті та завданням дослідження. Обґрунтованість і достовірність наукових положень і висновків, які винесено на захист, підкріплені теоретико-методологічною базою вихідних положень, відповідністю методів меті, завданням, об’єкту і предмету дослідження, поєднанням кількісного і якісного аналізу отриманих даних, доказовістю й логічною несуперечливістю висновків. Наукові положення, висновки – науково цінні, достовірні, впливають із фактичного матеріалу.

Публікації.

Основні положення та результати дослідження дисертанта пройшли широку апробацію під час виступів на засіданнях і наукових семінарах кафедри зоології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, а також на 14 Міжнародних наукових конференціях, 2 Всеукраїнських наукових конференціях.

Результати дисертаційного дослідження викладено у 25 друкованих працях, з яких 6 – статті в наукових фахових виданнях України, які входять до переліку МОН України, 1 – у закордонному спеціалізованому виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Scopus, 1 – у польській міжнародній наукометричній базі IndexCopernicus; 17 – тези доповідей у матеріалах конференцій; 1 – додатково відображає наукові результати дисертації.

Характеристика праці аспіранта в процесі підготовки дисертації

У вересні 2022 року здобувачка Олена Ярис успішно закінчила виконання індивідуального плану третього освітньо-наукового рівня за спеціальністю 091 – Біологія в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. Дисертантка обробила достатню кількість наукової літератури та оволоділа всіма методами орнітологічного експерименту та імунологічних досліджень. Відзначалась особистою зацікавленістю до предмету наукового пошуку: систематичні облікові роботи, перевірка штучних гніздівель та планові спостереження за розвитком різних представників біоти лісових біогеоценозах північного сходу України. Таким чином, при виконанні дисертаційного дослідження Олена Ярис не тільки продовжила моніторингові спостереження за дуплогнізними птахами у штучних гніздівлях, а також вивчила еколого-біологічні особливості всіх представників біоти, які з різних причин траплялись в гніздівлях. Загалом здобувачка провела комплексну оцінку біогеоценотичного значення штучних гніздівель на різних локаціях північного-сходу України. Оволоділа та досить впевнено застосувала різні методи аналізу та інтерпретації отриманих результатів. Підтвердження наукових здобутків Олени Ярис є численні публікації, надруковані в провідних фахових виданнях України, Словаччини та Польщі та активної участі у Всеукраїнських і Міжнародних конференціях.

Загалом протягом навчання та виконання дослідної роботи, Олена Ярис зарекомендувала себе як талановитий досвідчений дослідник з науковим та природоохоронним мисленням, яка успішно використала всі можливості для власного зростання як викладача природничих наук.

Висновок

Дисертаційна робота Олени Ярисе актуальним, змістовним дослідженням, яка має концептуальний характер і відповідає спеціальності 091 – Біологія. Робота виконана на достатньому науковому рівні, відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та п.10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019р.№ 167 (Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022) та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій раді.

Науковий керівник

доктор біологічних наук,

професор,

завідувачка кафедри зоології

ХНПУ імені Г.С.Сковороди

Анжела ЧАПЛИГІНА

01 вересня 2022 р.